

התנועה הרפורמית, על כל אגפיה, נמצאת זה למעלה משנות דור בתוך תוכה של המסגרת הציונית והיום יש לה אפילו תנועת נוער חלוצית מיישבת. אבל בתודעת האזרח הישראלי טרם זכתה התנועה להכרה מלאה. דומה שרק כך אפשר להסביר את חוסר התגובה הזועק לשמים על חילול קברו של אחד מרבניה.

האיש היה מזכירו של סטיבן וייז, הציוני הרפורמי הידוע, אך קראו לו 'רשע', שללו את זכותו להיות קבור בהר הזיתים ליד 'צדיקים', הקימו חומה סביב קברו – ותגובה ציבורית אין. מאורע כגון זה מחייב אותנו לנקוט עמדה. כשקבעו בעצרת האו"ם לפני שנים, כי הציונות הנה סוג של גזענות, נזעק עם ישראל כולו וכן רבות מאומות העולם והכריזו: "כולנו ציונים!" אינני מציע שנתלה על בגדינו שלטים: "כולנו יהודים מתקדמים", אלא שנבהיר לעצמנו בלבנו פנימה כי אכן מאז חזרה היהדות המתקדמת למעגל הלאומיות היהודית – דבר שהתרחש עוד לפני מלחמת העולם השנייה – רובנו, ואפילו סוג מסוים של יהודים שומרי מצוות, יהודים מתקדמים. השאלה הלאומית היא שיצרה את הניכור הגדול בין הרפורמה לציונות ולא היחס להלכה או לפולחן. שתיהן, הציונות והרפורמה, חיפשו בסיס רעיוני לקיום היהודי בעולם. הרפורמה לא קראה להתבוללות. הוגי הדעות שלה סברו שאם ישו ליהדות אופי כנסייתי, יובטח קיומה בעולם החדש, העולם שלאחר האמנציפציה. בכך, כמובן, טעו. הציונות, עם כל הערכתה לאמנציפציה, שללה בחריפות כל ניסיון לטשטוש הלאומיות.

המודעות הלאומית, לדידה של הציונות, לא זו בלבד שאינה מפריעה להשתלבות היהודים בחברה האנושית, היא אפילו תנאי לה. הרפורמה כפי שהיא למעלה משני דורות, קיבלה עמדה זו לחלוטין. כל קהילה, בכל ארץ, כל רב, כל בית ספר רפורמי, כל משפחה – אימצו אותה, אלא שדימויה נשאר בעינינו לכל היותר דו-ערכי. יחס דו-ערכי זה של הישראלי מנוצל על ידי חוגים חרדים קיצוניים יותר וקיצוניים פחות כדי להוציא מכלל ישראל, להוציא ממש, הלכה למעשה, למעלה משני מיליון יהודים – להמשיך את הכיליון.

במה אנו יהודים מתקדמים

אני רוצה להצביע על שבעה עקרונות שנתקבלו, כך נדמה לי, על דעת רובנו. עקרונות אלו הם בסיס להשקפתו של אדם יהודי מודרני. היהדות המתקדמת היא זו שלחמה לקבלתם מראשית המאה ה-19 ואילך. אני מתכוון כמובן לגישה רפורמית ואני טוען שרובנו 'לוקים' בה.

א. תרבותנו ותרבות העולם

צריך שיהיו יחסי גומלין בין תרבותנו לתרבות העולם. יחסים כאלה היו קיימים מאז ומעולם, אך היהדות המתקדמת קובעת שמידה יהודית חיובית היא לקיים מערכת מגעים מודעת כגון זו. ביטוי חשוב לכך היה חיוב כל רב בישראל להיות גם בעל השכלה כללית. דבר זה אינו מקובל עד היום בעולמן הסגור, הגטואי, של הישיבות האורתודוקסיות. עמדה תרבותית גלויה זו מובנת מאלה לרובנו, וזוהי עמדה רפורמית. אפילו חלקים בלתי מבוטלים של האורתודוקסיה החדשה אימצו אותה.

ב. הביטוי האסתטי

חלק ניכר מן המאבק של ראשית הרפורמה היה על הלגיטימיות של ביטוי יהודי אסתטי בצורות בנות הזמן. היתה התנגדות לעצם הרעיון, שאפשר להיות יהודי אותנטי תוך שימוש בלשון אמנותית מודרנית, כגון במוזיקה, בארכיטקטורה ועוד. אצלנו, הישראלים, מעורבים בכך זיכרונות נעורים מספרי הלימוד שלנו, שסיפרו על השימוש בעוגב בבית הכנסת, אך אני מבקש להתייחס לעיקרון האסתטי. לפני דורות, צריך היה לשכנע שאסתטיקה יהודית יכולה להיות גם מודרנית. היום, אין זה שלילי עוד לתת ביטוי בחיים היהודיים למה שהמודרנה מקבלת כאמנות טובה. היה מאבק שהרפורמה זכתה בו. אפילו יעקב אגס, המופיע כאורתודוקס, משתמש בטיעון רפורמי זה.

ג. הלימוד הביקורתי

בעבר לא היו היהודים רגילים ללמוד מנקודת מבט ביקורתית, הווה אומר לשאול שאלות 'מביכות'. תוך כדי תהליך הלימוד עולות שאלות. אך לא כתבי הקודש שלנו בלבד הם הסמכות לענות עליהן, אלא תרבותנו הכללית. זוהי גישה שנבעה מקיומו של אדם יהודי מסוג חדש, שונה מהיהודי המסורתי. אדם שאינו מקבל עוד את הטענה, שלמקרא ולתלמוד ולמערכת ההלכתית-פרשנית כולה יש סמכות מלאה, מוחלטת, ביחס לחייו. היו אלה בעלי גישות רפורמיות ממחצית המאה ה-19 שנאבקו על כך. גישה זו היא שאיפשרה ללמוד את היצירה היהודית הלאומית בדרך שלמדו בה את היצירות הגדולות של האנושות. ניצחון גישה רפורמית זו הוא שאיפשר לצעירים יהודים משכילים רבים להישאר בתחום היהדות. האין זו גישתנו?

ד. חשיבות השינוי

ההבנה שהשינוי המתמיד ולא ההמשכיות והקבע, הוא תכונת אופי יסודית במערכת חיי האנוש, וביהדות בכלל זה, נובעת ממאבקם של בעלי הגישה הרפורמית מן המאה ה-19 ואילך. היה זה מאבק שנבע מאופי הפילוסופיה והמדעים של המאה שעברה. ההכרה ברעיון שהיהדות הנצחית משתנה תדיר התנגשה עם חוש הקיום היהודי של רבים וטובים. סימן ההיכר של היהדות לדידם היה המשכיות ולא חידוש. אולם האם הציונות, בגישתה החדשנית למהות קיומנו כיהודים, לא העניקה לגיטימציה לשינוי שהוא אולי הגדול והמכריע בתולדותינו? היחס לשינוי כמאפיין יסוד של תרבותנו הוא גישה רפורמית.

ה. מוסר ודת

מימי ראשיתה זיהתה עצמה התנועה המתקדמת עם הדגשת הפן המוסרי של הדת. בכורת המוסר הפכה, עם זאת, היבטים אחרים של היהדות, כמו בפולחן וטקס לבעלי חשיבות משנית. המוסר אף נתפש כמשהו שכל אדם חייב בו כלפי האחר, יהודי או לא-יהודי. היום אנו עדים למאמץ אורתודוקסי-חרדי הולך וגובר לדה-לגיטימציה של השיקולים המוסריים התבוניים כחלק מן המבנה הרוחני-רעיוני-דתי של האדם. אך המאמץ לחשוף את שורשי המוסר התבוני במסורתנו ולתת לו ביטוי כחלק ממערכת המחויבויות שלנו – ראשיתו בגישות הרפורמיות. מאמץ זה ראוי בעיקר במדינת ישראל שהיהודים מהווים בה רוב.

ו. מעמד האישה

רעיון רפורמי הזוכה לדיון ציבורי הולך וגובר אף בארץ הוא שוויון מעמד האישה בחברה בכלל ובחברה היהודית בפרט, כולל בהיבט הפולחני. מראשיתה, היהדות המתקדמת קראה לשינוי מצב האישה ביהדות. הדבר נבע מן היחס למוסר, לעיקרון השינוי ולחיים הדמוקרטיים. האם לא אימצנו אף אנו עיקרון זה על כל מורכבות הגשמתו? אפליית האישה בחלק מדיני המדינה ומעמדה בדיני אישות הם פועל יוצא של היחס המפלה של המסורת האורתודוקסית כלפיה.

ז. היחיד והמסורת

אחת מהנחות היסוד שלנו כאנשים מודרניים היא שליחיד הזכות והחובה לחשוב בעד עצמו. על כך מושתתת, למשל, כל מערכת החינוך שלנו. אנו שוללים קבלה סבילה של תכתיבי החברה ומוסדותיה. מכאן נובעת ההכרה בקיום היהודי הרב-גוני: אתאיזם, חילוניות, יהדות בלתי הלכתית, יהדות בלתי רבנית ועוד ועוד. אבא קובנר נתן לכל זה ביטוי במשפט החשוב: "ההלכה היא בשבילנו מקור השראה, ולא מקור סמכות". במילים אחרות: פלורליזם יהודי לא כתופעה של 'התפשרות עם המציאות', 'רע הכרחי' או 'התמעטות הדור' – אלא כתופעת קבע בחיים הרוחניים-חברתיים שלנו. הבסיס הוא היחיד הלומד והיודע על מה הוא מכריע.

הגישה הרפורמית אינה שוללת את האורתודוקסיה או כל גישה יהודית אחרת. היא מוסיפה ממד של קיום יהודי לאדם הרואה את דורו ואת חברתו באור שונה מאשר רואה אותם רעהו.

חשיבותה הרוחנית המהפכנית של המדינה היהודית היא בכך שהיא מאפשרת לציוויליזציה היהודית, על כל גווניה, להתפתח כאן תוך מחויבות לגורל העם ולייעודו. על המדינה למנוע, אפילו בכוח, השתלטות או כפייה של פן אחד על משנהו, בחיי הפרט ובחיי הציבור כאחד. מי שמקבל את הדברים הללו הנו יהודי מתקדם.

ייתכן שעל הישראלי לבצע דילוג פסיכולוגי כדי שיהיה מסוגל לראות את עצמו כחלק מן הפסיפס היהודי היוצר. דילוג כזה מחייב הודאה שכולנו יהודים בעלי גישה מתקדמת-רפורמית.

